

DINIY EKSTREMIZM: KELIB CHIQISH SABABLARI VA UNING JAMIYATGA TA'SIRI

Ilmiy rahbar: Ro'ziyev Navro'z Ixtiyor o'g'li

Toshkent davlat tibbiyot universiteti o'qituvchisi

Rayimqulova Zebiniso Ilhomjon qizi

Toshkent davlat tibbiyot universiteti

1-Davolash fakulteti 212-A guruh talabasi

Anvarova Xojarxon Izzatillo qizi

1-Davolash fakulteti 220-B guruh talabasi

Annotatsiya

Mazkur maqolada diniy ekstremizmning mohiyati, uning kelib chiqish omillari hamda jamiyat taraqqiyotiga ko'rsatadigan salbiy ta'siri ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Diniy ekstremizm diniy ta'limotlarning mutaassib va biryoqlama talqin qilinishi natijasida yuzaga keladigan ijtimoiy-siyosiy hodisa sifatida yoritiladi. Maqolada dinning asl mohiyati tinchlik, bag'rikenglik va ma'naviy komillikka xizmat qilishi ta'kidlanib, ekstremistik oqimlar esa diniy g'oyalarni siyosiy maqsadlar bilan aralashtirib, jamiyat barqarorligiga tahdid solishi asoslab beriladi. Shuningdek, terrorizm va kiberterrorizm kabi zamonaviy xavf-xatarlarning paydo bo'lish sabablari, ularning yoshlar ongiga ta'siri hamda internet tarmog'i orqali radikal g'oyalar targ'ib qilinishi masalalari yoritilgan. Ayrim davlatlar tajribasi misolida ekstremizmga qarshi kurashishning huquqiy, siyosiy va ma'naviy-ma'rifiy choralari ko'rib chiqiladi. Maqolada diniy bag'rikenglikni mustahkamlash, axborot xavfsizligini ta'minlash, yoshlarni sog'lom dunyoqarash ruhida tarbiyalash hamda xalqaro hamkorlikni rivojlantirish zarurligi ilmiy asosda bayon etiladi

Kalit so'zlar:

Diniy ekstremizm, terrorizm, radikalizm, mutaassiblik, kiberterrorizm, diniy-siyosiy harakatlar, mafkuraviy tahdid, jamiyat xavfsizligi, diniy bag'rikenglik, xalqaro hamkorlik, yoshlar ongiga ta'sir, axborot xavfsizligi.

Diniy ekstremizm — bu ayrim diniy guruh yoki shaxslarning jamiyatdagi qonun va umumiy qoidalarni inkor etadigan, keskin mafkura va harakatlarga asoslangan yondashuvi. Bunday guruhlar ko'pincha diniy g'oyalarni siyosiy maqsadlar bilan aralashtiradi va o'z qarashlarini boshqalarga majburlashga intiladi. Diniy ekstremizm turli dinlarda uchrashi mumkin, lekin u dinning o'zi emas, balki g'oyalarni mutaassib talqin qilish natijasidir.[1]

Dunyoviy qarashga ko'ra, din jamiyat taraqqiyotining ma'lum bosqichida yuzaga kelgan ijtimoiy ong shakllaridan biridir. U o'z davrining ehtiyojlari va sharoitlari asosida shakllanib, jamiyat hayotida ma'naviy va dunyoqarashiy vazifalarni bajargan.

Ko'plab davlatlar dinni xalq ma'naviyatining muhim qismi sifatida tan oladi va uning rivojlanishi uchun sharoit yaratishga intiladi. Din, jumladan islom dini ham, asrlar davomida barqaror yashab kelayotgani uning inson tabiatida chuqur o'rin tutishini va ma'naviy ehtiyojlarni qondirishdagi ahamiyatini ko'rsatadi.[2]

Bugungi kunda ayrim kuchlar o'z g'arazli maqsadlariga erishish uchun kiber makondan foydalanmoqda. Bu holat "kiberterrorizm" deb ataladi. Mutaxassislar uni terrorizmning boshqa ko'rinishlaridan ham xavfli deb hisoblaydi, chunki u chegaralarni tan olmaydi. Internet orqali uzoq masofadan turib ham buzg'unchilik qilish, ma'lumot to'plash yoki targ'ibot yuritish mumkin.

-Kiberterrorizm da internet:

-Buzg'unchilik maqsadidagi ma'lumotlar manbai bo'lishi;

-Mablag' yig'ish va aloqani ta'minlash vositasi;

-Radikal g'oyalarni targ'ib qilish platformasi sifatida ishlatilishi mumkin.

Shuning uchun xalqaro miqyosda kiberxavfsizlik va ekstremizmga qarshi hamkorlik tizimini rivojlantirish zarur. Internet imkoniyatlari foydali bo'lsa-da, u salbiy maqsadlarda ham qo'llanilishi mumkin.[3]

Arab Sharqida islom ekstremizmiga qarshi kurash maqsadida jiddiy choralar ko'rilgan, jumladan: 1977-yil 2-iyuldan Misrda diniy-siyosiy partiyalar faoliyati taqiqlangan.

-1980-yil 7-iyulda Suriyada "Musulmon birodarlari" tashkiloti a'zolarini jazolash to'g'risida qonun qabul qilingan, bu ekstremistik guruhlariga qarshi kurashning bir qismi bo'lgan.

-1981-yil 31-martda Iroqda "Islom da'vati" partiyasi a'zolariga jazo choralari belgilovchi qonun chiqarilib, diniy tashkilotlar faoliyati uy va masjid doirasi bilan cheklangan.

-1981-yilda Tunisda diniy ekstremizm g'oyalarini targ'ib qilishni taqiqlovchi hamda maktab va jamoat joylarida diniy libos kiyishni cheklovchi qonun qabul qilingan.[4]

Dunyoviy nuqtai nazarga ko'ra, din jamiyat taraqqiyotining muayyan bosqichida vujudga kelgan ijtimoiy ong shakllaridan biridir. U jamiyatning tarixiy sharoitlari va ehtiyojlari asosida shakllanib, xalq ma'naviyatining muhim qismi sifatida qaraladi. Shu sababli davlatlar dinning rivojlanishi uchun zarur sharoitlar yaratishga intiladi. Islom dini kabi dinlarning ming yillar davomida saqlanib kelishi uning inson tabiatida chuqur o'rin tutishini va ma'naviy hayotda muhim vazifalarni bajarishini ko'rsatadi. Din jamiyat va shaxs hayotida axloqiy me'yorlarni shakllantirib, ularni umumiy xulq-atvor qoidalariga aylantiradi. U odamlar o'rtasida hamjihatlikni mustahkamlashga yordam beradi, ishonch va umid hissini kuchaytiradi. Hayotdagi qiyinchiliklarni yengishda ma'naviy kuch bag'ishlab, umuminsoniy qadriyatlarni saqlash va avlodlarga yetkazishga xizmat qiladi. Shu bois din inson hayotining ajralmas qismi bo'lib kelmoqda.[6]

Terrorizmning paydo bo'lish davri haqida olimlar turlicha qarashlarga ega. Ba'zi tadqiqotchilar bu hodisaning ildizlarini juda qadimiy davrlarga bog'laydi va zo'ravonlikning dastlabki ko'rinishlarini diniy matnlardagi voqealar bilan izohlaydi. Masalan, Bibliyadagi Qobilning o'z ukasi Hobilni o'ldirishi insoniyat tarixidagi zo'ravonlikning ilk misollaridan biri sifatida ko'rsatiladi. Bu qarashga ko'ra, maqsadga erishish uchun kuch ishlatish g'oyasi keyinchalik turli tarixiy bosqichlarda turli ko'rinishlarda namoyon bo'lgan.

Fransuz tarixchisi Ferroning fikricha, terrorizm o'rta asrlardagi xashshoshiylar harakati bilan bog'liq. XI–XII asrlarda faoliyat yuritgan bu guruh o'z siyosiy va diniy maqsadlariga erishishda keskin usullardan foydalangan. Shu sababli ayrim olimlar ularni terrorizm tarixidagi dastlabki uyushgan harakatlardan biri sifatida ko'radi. Bu yondashuv terrorizmni zamonaviy hodisa emas, balki tarixiy ildizlarga ega ijtimoiy-siyosiy fenomen sifatida tushunishga yordam beradi.

“Terrorizm” so'zi esa keyinchalik, ilmiy va siyosiy atama sifatida Fransuz inqilobi davrida qo'llanila boshlagan. O'sha davrda bu atama davlat tomonidan qo'llanilgan keskin siyosiy choralarni ifodalagan, keyinchalik esa zo'ravonlik orqali siyosiy maqsadlarga erishishga qaratilgan harakatlarni anglatadigan tushunchaga aylangan. Umuman olganda, ekstremizm va terrorizmning ildizlari bir necha asrlar avvalga borib taqaladi va turli tarixiy sharoitlarda turlicha ko'rinish olgan.[5]

Diniy ekstremizmning paydo bo'lishiga sabab bo'ladigan asosiy omillardan biri – mutaassib fikr va qarashlarning shakllanishi dir. Fikr doirasi toraygan va mutaassibga aylangan insonlar o'z xatti-harakatlarini to'g'ri deb bilib, hatto nomaqbul ishlardan ham qaytmaydilar. Aslida esa ularni bu yo'lga boshlayotgan guruhlarining maqsadi insonparvarlik tamoyillariga zid bo'lib, ular diniy g'oyalarni vosita sifatida ishlatadilar. Ba'zi ekstremistik oqimlar butun Osiyo hududida qadimiy xalifalik tizimini qayta tiklashni maqsad qilib olganini da'vo qiladilar. Ammo ularning intilishlari faqat siyosiy hokimiyatni egallash bilan cheklanib qolmay, dinni niqob sifatida qo'llab, o'z manfaatlari yo'lida zo'ravonlikdan ham tiyilmaydilar. Bunday guruhlar turli davlatlarda o'z g'ayriinsoniy harakatlarini davom ettirmoqda.[6]

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, diniy ekstremizm jamiyat barqarorligi, tinchlik va taraqqiyotiga jiddiy tahdid soluvchi ijtimoiy-siyosiy hodisadir. U dinning asl insonparvarlik va bag'rikenglik tamoyillarini buzib talqin qilish natijasida yuzaga keladi hamda ko'pincha siyosiy maqsadlar yo'lida qo'llaniladi. Ekstremistik g'oyalar jamiyatda ixtilof, ishonchsizlik va zo'ravonlik muhitini shakllantiradi, ayniqsa yoshlar ongiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy davrda internet va axborot texnologiyalarining keng tarqalishi ekstremistik g'oyalar yoyilishiga yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Shu bois kiberxavfsizlikni mustahkamlash, axborot makonini nazorat qilish va yoshlarni tanqidiy fikrlash ruhida tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etadi. Diniy ekstremizmga qarshi kurash faqat kuch ishlatish bilan cheklanib qolmasligi,

balki ma'naviy-ma'rifiy, huquqiy va ijtimoiy choralar bilan birgalikda olib borilishi lozim. Jamiyatda diniy bag'rikenglik, millatlararo totuvlik va o'zaro hurmat muhitini mustahkamlash orqali ekstremizmning oldini olish mumkin. Shu asosda har bir fuqaro ongida sog'lom dunyoqarashni shakllantirish va tinchlikni asrash bugungi kunning eng muhim vazifalaridan biri hisoblanadi

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Diniy ekstremizm - Vikipediya <https://share.google/8Vv6j2SyguPTZXQDz>
2. Diniy ekstremizm va terrorizm tahdidi
<https://share.google/x1q1wJ2OpZPulQ0bC>
3. Diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashning ma'naviy-ma'rifiy asoslari (o'quv qo'llanma) Toshkent-2013
4. Dinshunoslik (o'quv qo'llanma) Toshkent-2019
5. Diniy ekstremizmning jamiyatga ta'siri
<https://share.google/KiCFTrhF9RyWMqimM>
6. <https://tma.uz/2020/07/09/diniy-ekstremizm-va-terrorizm-tahdidini-men-qanday-tushunaman/>

